

*Erna van Koeven
Hogeschool Windesheim
Contact: bh.van.koeven@windesheim.nl*

Rijke taal voor leerlingen/studenten in het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs

1. Inleiding

Leerlingen/studenten (verder: studenten) die naar het vmbo en vervolgens naar het mbo gaan, en zeker degenen die terechtkomen in de laagste niveaus van die opleidingen, groeien – uitzonderingen daargelaten – niet altijd op in een rijke taalomgeving. Op de basisschool worstelen ze zich door de taallesjes en leesboekjes heen, en op het vmbo en mbo krijgen ze nog eens dezelfde methode-oefeningen in spelling en grammatica. Het resultaat is mager. Hun leraren stellen: “ze zijn nu eenmaal niet goed in taal”; “begrijpend lezen is niet hun ding”; “als ze het in het basisonderwijs niet heb-

ben geleerd, leren ze het nu ook niet”. Hun begeleiders in de beroepspraktijk en hun latere werkgevers geven aan: “hun taalniveau is veel te laag, ze kunnen niet eens een eenvoudig verslag schrijven”. Nee inderdaad, al die oefeningen en methodeteksten dragen niet bij aan het zelfvertrouwen van deze leerlingen en in de media lezen we steeds opnieuw dat ze er geen taal van leren (van Gaalen 2019; Raad voor Cultuur & Onderwijsraad 2019). Maar hoe leren ze dat dan wel? Daarover gaat deze bijdrage.

2. Beroep!

Van studenten die een (voorbereidende) middelbare beroepsopleiding volgen wordt vaak gedacht dat ze vast wel gemotiveerd raken als je taal maar koppelt aan hun toekomstig beroep. In taalmethodes worden dezelfde fragmentarische oefeningen gegeven als voorheen, maar nu met beroepsteksten en beroepsopdrachten. Ze voeren *fake*-gesprekken met klanten en vullen formulieren in. En er zijn allerlei programma's om de leraren die lesgeven in de beroepsgerichte vakken ervan te doordringen dat zij ook taal-leraar zijn en dat ze de taal- en leesontwikkeling van hun studenten moeten stimuleren. Wie de kwalificatiedossiers van de beroepsopleidingen voor het mbo doorvlooit, ziet grote verschillen tussen de beroepen en de niveaus waarop ze worden uitgeoefend (SBB z.d.; Kwalificeren en examineren/Kwalificatiedossiers). In het ene beroep worden veel hogere eisen gesteld aan het niveau van het Nederlands dan in het andere, en van een beroepsbeoefenaar met een beroepsopleiding op niveau 2 wordt veel minder verwacht dan van iemand op niveau 4. Wat bovendien sterk opvalt, is dat het onderdeel 'lezen' er in de kwalificatiedossiers bekaaid vanaf komt. En laat dat nou precies de basis van taalontwikkeling zijn (van Koeven & Smits 2023).

Gezien de vele klachten over het taalniveau van studenten in de beroepspraktijk (Stichting Lezen en Schrijven 2019), zou het best eens zo kunnen zijn dat de methodes voor het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs niet goed werken en dat het niveau dat in de verschillende kwalificatiedossiers zo mooi beschreven wordt, door bijna niemand wordt behaald. Ook niet door degenen die glansrijk hun examens Nederlands halen. En dat het niet realistisch is om van leraren van de beroepsgerichte vakken (die vaak als beroepsbeoefenaar doorstromen naar het leraarschap) te verwachten dat ze, naast leraar 'Lassen', 'Logistiek' of 'Autotechniek', ook taalleraar zijn. Misschien zijn ze zelf minder talig en hebben ze dezelfde aversie tegen taal als hun studenten.

3. Hoe dan wel?

Het staat buiten kijf dat we de studenten die opgeleid worden voor de beroepen die zo hard nodig zijn, serieus moeten nemen, en dat hun taalontwikkeling een maatschappelijke kwestie is. Dat we ons moeten realiseren dat het hier gaat om een specifieke groep studenten die thuis niet de taal- en kennisbasis heeft meegekregen die nodig is

om te kunnen functioneren in de maatschappij en in hun beroep, en die niet gedijt bij een herhaling van dezelfde taalmethodes als waarin ze eerder faalden. We moeten op zoek naar een alternatief (van Koeven & Smits 2023). Daarvoor moeten in ieder geval heldere uitgangspunten voorhanden zijn. Voor studenten die problemen hebben met taal is het belangrijk om te beseffen dat we taal als ontwikkelingsproces moeten benaderen. Voor deze studenten is het van belang dat zij frequent kunnen lezen, en dat zij kunnen denken, praten en schrijven over langer durende betekenisvolle thema's, waarbij rijke motiverende boeken (fictie en non-fictie) en tekstsets zijn gezocht. Voor deze leerlingen is het belangrijk dat leraren samenwerken, en dat ze uitgaan van hun kracht en niet van waar ze zelf ook niet goed in zijn. Bijvoorbeeld: Laat die leraar 'Lassen' een rolmodel zijn: "ik kan ook niet zo vlot lezen, maar je moet echt kunnen lezen en schrijven als je ons prachtige beroep wilt uitoefenen". En voor dat alternatief moeten we inhouden verzinnen, thema's zoeken, teksten en uitdagende denk- en schrijfopdrachten. Bij sommige beroepsopleidingen kun je goed uitgaan van beroepsthema's, zoals bij opleidingen voor 'Verpleegkunde', 'Pedagogisch medewerker', 'theateropleidingen', 'sportopleidingen' of 'beveiligingsopleidingen'. Daar zijn voldoende rijke teksten en boeken bij te vinden: over 'dementie', 'autisme', 'biografieën van artiesten, atleten of criminelen', 'thrillers', enz. Voor andere opleidingen geldt dat veel minder, zoals voor technische of administratieve beroepen. Daar kan gewerkt worden met meer algemene beroepsthema's: 'moed', 'gastvrijheid', 'veiligheid', 'teamwork'. En dan zijn er natuurlijk nog de thema's die kunnen aansluiten bij 'Burgerschap': 'arm en rijk', 'vrijheid', 'verzet'. Of bij een vak als 'Studieloopbaanontwikkeling': 'vriendschap', 'dit ben ik'. Pas als studenten de gelegenheid krijgen om minimaal een hele periode lang te lezen, te denken en te schrijven rond zo'n thema, ontwikkelen ze de taal om er werkelijk iets over te zeggen en krijgen ze het zelfvertrouwen dat nodig is om (talig) te functioneren in hun beroep. Dat is goed voor hen en voor het terugdringen van laaggeletterdheid in de maatschappij.

Referenties

- Galen, E. van (2019). "Vmbo-ers lezen slecht. Scholen komen met verplichte leesuren". In: *Algemeen Dagblad* (12 april 2019). Online raadpleegbaar op: <https://www.ad.nl/binnenland/vmboers-lezen-slecht-scholen-komen-met-verplichte-leesuren~a8a22caf/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.
- Koeven, E. van & A. Smits (2023). *Rijke taal (v)mbo. Taaldidactiek voor het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs*. Meppel: Boom uitgeverij.
- Raad voor Cultuur & Onderwijsraad (2019). 'Lees! Een oproep tot een leesoffensief'. Den Haag: Raad voor Cultuur, Onderwijsraad.
- SBB (z.d.). 'Register Kwalificatiestructuur. Kwalificeren en examineren/kwalificatiedossiers'. Online raadpleegbaar: <https://www.s-bb.nl/onderwijs/kwalificatiestructuur/>.

Stichting Lezen en Schrijven (2019). 'Spreiding van laaggeletterdheid. Inzicht in taal- en rekenvaardigheden per beroep, sector en type werkzoekende'. Den Haag: Stichting Lezen en Schrijven.